

بخش ایلات و عشایر لر

دکتر جمال ودیعی
استاد دانشگاه اصفهان

ایلات و عشایر لر

۱ - موقعیت جغرافیایی

لرستان ناحیه‌ایست در مغرب ایران که محدود است از شمال به نهاوند از شمال‌شرقی به بروجرد از مشرق به رودخانه سزار و آبدورود و مخمل‌کوه از جنوب‌شرقی به صیمره و کبیرکوه از جنوب‌غربی به صیمره و شهرستان کرمانشاهان و از شمال‌غربی به هرسین. موقعیت طبیعی این ناحیه کوهستانی است که در برخی از نقاط نزدیک به ۵۰۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع داشته و بندرت نقاطی را که ۷۰۰ متر از سطح دریا بلندتر باشد وجود دارد. بلندترین نقطه آن در «تخت چون» و مناطق غربی و پست‌ترین نقاط آن در بخش صیمره قرار گرفته است.

کوههای لرستان اغلب موازی هم بوده و جهت شمال‌غربی و جنوب شرقی دارد و کورکوه بلندترین آنهاست. در سراسر لرستان مخصوصاً در نواحی شمالی و شرقی چشمه‌های بزرگ آب وجود دارد که رودهای مهمی از آنها منتج شده که بزرگترین آنها در شهر خرم‌آباد و بخش‌های زاغه، آستان و الشتر قرار دارند.

لرستان از مناطقی است که در نقاط مختلف آن آب و هوای گوناگون وجود دارد. در ناحیه کوهستانی هوا بسیار سرد دره‌های وسیع و مسطح که در تابستان بسیار گرم و خشک و در زمستان سرد و بهار و پاییز بارندگی‌های شدید دارد. ارتفاع این دره‌ها از سطح دریا از ۱۲۰۰ تا ۲۰۰۰ متر است. ناحیه جنگلها که بین دره صیمره و کوههای خرم‌آباد واقع است در تابستان بدون بارندگی و دارای آب و هوای معتدل میباشد که جایگاهی مناسب برای جلب توریست بشمار میرود. مراتع زمستانی و ناحیه قشلاق در تابستان بسیار خشک و سوزان و در زمستان پوشیده از علف است. در انتهای زمستان و اوایل فروردین گله‌دارها کوچ میکنند علفهای موجود این

ناحیه را برای معدوم کردن جانوران موذی آتش میزنند و در این موقع از سال هوای این ناحیه بسیار بد و خفه‌کننده می‌شود. درجه حرارت این ناحیه در تابستان گاه در سایه به ۵۵ درجه میرسد. محصولات آن غلات و نباتات کوهستانی، درختان سرو و کاج، نباتات صنعتی، مو و انجیر و انار مخلوط با سایر درختان دیگر بمقدار زیاد وجود دارد. معادن قیر، نفت و آهن بسیار وافر است.

لرها از نژاد آریا که در تاریخ بنام کاسیت‌ها ضبط شده میباشد کاسیتها یا مردمان چهار هزار سال پیش لرستان تا پایان دوران هخامنشیان در سرزمین کوهستانی خویش حکومت میکردند و از کوههای قفقاز پیش از اقوام ماد و پارس به جنوب‌غربی و غرب ایران روی آورده‌اند. لرها مثل تمام اقوام نتیجه اختلاط مادها، پارسها و دیگر اقوام ایرانی میباشد. زبان مردم لرستان فعلی در نواحی پشتکوه مکی و پیشکوه لکی از ترکیب زبان ایرانی قدیم بوجود آمده و از حیث ترکیبات کلمات با زبان فارسی شباهت تام داشته و کلمات خارجی در آن نفوذ کمتری دارد.

۲ - ایلات لرستان

۱ - بزرگترین ایل لرستان بنام بیرانوندها میباشد که در قسمت شرقی خرم‌آباد سکونت دارند، و به دو تیره بزرگ رحیمیخانی در منطقه دزفول و عالیخانی در منطقه بین بروجرد و خرم‌آباد و بخش ازنا تقسیم شده‌اند.

۲ - ایل سگوند در ناحیه آستان سکونت دارند و ارتباط این دو طایفه بر اساس بیلاق و قشلاق میباشد.

۳ - ایل چگنی‌ها و پاپی‌ها، جودگی و دیرکوند که در بین کوه و دره صیمره سکنی دارند و در ناحیه پل کشکان در ۶۰ کیلومتری خرم‌آباد و شمال غربی قرار گرفته زندگی

میکند .

۴ - لرهای فعلی ساکن ناحیه واقع بین کوه چهل نابلغان و دره گاماسب و دره صیمره و آبدیز طوایف مهم آنها عبارتند از :

کاکاوند - کولیوند - کوردشت خاوه - حسوند و الوند که در دشت الشتر سکونت دارند . سکنه پشت کوه مخلوطی از طوایف لر فیلی و کردلگی هستند که با هم بکلی مخلوط میباشند ولی در شمال اکثریت با کردها و در جنوب با لرها است .

طوایف پشتکوه عبارتند از :

ملکشاهی - یوسفوند در دامنه جنوبی گراوند در انجیرکوه - کردهای دیناروند و غیاثوند در کوههای مشرف بخوزستان سکونت دارند .

۳ - بررسی دموگرافی منطقه لرستان

آمار سرشماری سال ۱۳۴۵ کل کشور نشان میدهد که جمعیت منطقه لرستان بالغ بر ۶۸۸۱۳۹ نفر میباشد که ۳۸۶۲۲۲ نفر آن در شهرستان خرم آباد ، ۱۷۵۸۱۱ نفر در شهرستان بروجرود و بقیه یعنی ۱۲۶۱۰۶ نفر دیگر در الیگودرز ساکن میباشند .

خانوار - تعداد کل خانوار لرستان طبق آمار مزبور بالغ بر ۱۳۰۴۴۰ خانوار که وسعت متوسط آن برابر ۵/۳ میباشد که ۷۳۲۶۵ خانوار در خرم آباد ۳۴۳۹۸ خانوار در بروجرود و بقیه یا ۲۲۷۸۶ خانوار در الیگودرز سکونت دارند . جنس - میزان جمعیت مردان در این منطقه بالغ بر ۳۶۱/۹۳۷ نفر و زنان برابر ۳۲۶۲۰۲ نفر میباشند و تعداد مردان بیش از زنان و برابر ۳۵۷۳۵ نفر نشان میدهد و این برتری در سه شهرستان این منطقه کاملاً مشهود است . علت آنرا درمیزان باروری و افزونی پسر بر دختر و همچنین مهاجرت بیشتر مردان نسبت بزنان میتوان دانست . جمعیت شهری و روستائی - در این منطقه میزان شهرنشینان نسبت بروستانشینان در سطح بسیار نازل است تعداد جمعیت شهرنشین برابر ۶۸۷۳۴ نفر است در صورتیکه جمعیت روستائین برابر ۵۱۹۴۰۵ میباشد درصد مردان شهرنشین بیش از زنان روستائین است و علت آنرا در مهاجرت بیشتر مردان بشهرها باید جستجو کرد .

۴ - پاره‌ای اطلاعات اجتماعی

ازدواج و طلاق - ازدواج غالباً بصورت درون گروهی است و با زن شوهر مرده یا مطلقه ازدواج خارج از گروهی ممنوع است و سبب جنگ و خونریزی بین ایلات میشود .

بهمین جهت اغلب زنانی وجود دارند که زن سه برادر شده‌اند و طلاق از جمله موارد بدون تشریفات است درخواست طلاق از طرف مرد موجب پرداخت مهریه است و اگر از طرف زن باشد مهریه واگذار می‌شود . معمولاً زنان خواستار طلاق می‌شوند و مردان تمایلی بدان ندارند .

آئین پایکوبی - رقص و پایکوبی ایلات لر بسیار جالب است مرد و زن با هم در جشن‌ها شرکت کرده و هر یک با دو دستمال نازک و بلند ابریشمی و با حرکاتی منظم بصدای دهل و سرنا برقص و پایکوبی می‌پردازند . جشن نوروز را با دیدن بازدید دسته‌جمعی بر گذار و اهمیت زیادی میدهند ولی جشن سیزده نوروز و اعیاد فطر و قربان بطور عادی است .

آئین سوگواری - هرگاه بزرگ طایفه فوت کند زنان طایفه دور جسد او جمع شده و شیون و زاری میکنند این زنان دسته‌ای از گیسوان خود را می‌بندند و بروی جسد مرده می‌اندازند مردان نیز در خانه مرده جمع شده و گیل به کلاه و شانه خود می‌بندند در اینوقت اسب سواری مرده را که پوشاک و افزارهای جنگی و شکاری او بر آن نهاده شده می‌آورند . روی پوشاک و افزار پارچه‌های رنگی و روسریهای زنانه انداخته و کلاه مرده را بالای آنها گذاشته و گیسوان بریده زنانرا بنختی بسته و بگردن اسب می‌آویزند . اسب را در این موقع کتل گویند . در این مراسم گاه چند کتل و نوازندگان با سرنا و دهل براه افتاده و آهنگ غم‌انگیزی بنام چمر مینوازند . این آهنگ در تمام دوره عزاداری برای خبر کردن دیگران نواخته می‌شود . زنان دوسته میشوند و با لباسهای تیره رنگ روبروی هم می‌ایستند و با حرکات خاصی صورت خود را می‌خراشند و با هم بآرامی «وی - وی» می‌گویند و مردان نیز در صف دیگری «ای داد - ای بیداد» می‌گویند . سوگواری سه روز ادامه دارد . در ایلات لرستان طایفه‌ای بنام «بدره» وجود دارد که مراسم چهارم را برگزار مینمایند و در این روز مدعوین که از همان طایفه هستند غذای خود را طبخ و بمنزله کسان متوفی می‌بندند و پس از شرکت در مراسم عزاداری و صرف غذا مراجعت مینمایند .

منابع و مأخذ

- ۱ - ایرانشهر جلد اول تهران ۱۳۲۴ شمسی نشریه شماره ۲۲ کمیسیون ملی یونسکو در ایران
- ۲ - آمار سرشماری سال ۱۳۴۵ کل کشور .
- ۳ - نظری به جمعیت دنیا در سال ۱۳۴۹ از آقای دکتر غلامحسین جلالی - آقای منوچهر محسنی نشریه شماره ۱۷۴۴ انتشارات علمی دانشکده بهداشت و مؤسسه تحقیقات بهداشتی .